

ETHNIC APPEARANCE OF NATIONAL AND TRADITIONAL CLOTHES AND JEWELRY
WEARING AT WEDDINGS AND HOLIDAYS OF SURKHAN OASIS

DO'SNAZAROVA MAVJUDA ILYAMONOVNA

Teacher of Termiz State University

KHAMIDOVA SABRINA ZARIF DAUGHTER

3rd course student of National Dress Faculty of Termez State University

Annotation: The article discusses the types of clothes, jewelry, fabric colors used in Surkhan oasis wedding ceremonies.

Key words: Doppi, kalish-maxsi, chopon (to`n), culta, fatiha, flower jiyak, kain bikinar, silk, zarbov, adras, chit, atlas.

Milliy an'anaviy kiyimlar har bir xalqning moddiy madaniyatini ajralmas qismidir. An'anaviy kiyimlar xalqning moddiy farovonligini aks ettiruvchi vositalardan biri sanaladi. Kiyimlar halq tarixini o`rganish uchun qimmatli ma'lumotlar olishga xizmat qiladi. XIX asr oxiri-XX asr boshlarida aholining an'anaviy kiyimlari Markaziy Osiyoda yashab kelayotgan halqlarning etnik guruxlarning bir-birlari bilan yaqin aloqada bo`lganligini, bu aloqa hudud aholisining an'anaviy kiyimlariga o`z ta'sirini ko`rsatgan. Surxon vohasi aholisi o`z an'anaviy kiyimlariga o`z ta'sirini ko`rsatgan. Surxon vohasi aholisi o`z an'anaviy kiyimlarini o`zlariga xos mintaqaviy va etnik ko`rinishlarini saqlab qolgan. Bu o`ziga xos an'anaviy kiyimlarning matosini tanlashda, kiyimlarni bichilishida, tikilishida o`z aksini topgan. An'anaviy o`zbek kiyim kechagi, asosan ustki ko`ylak, chopon va shalvar, boshida do`ppi, oyoqqa kalish – maxsi va etik kiyishgan. Erkak – ayol va katta-kichiklar kiyimlari bichimini deyarli bir xilligi qadimiyligidan dalolat beradi. Bunday liboslar oddiy usulda, ba`zan qaychisiz va ulgisiz, yaxlit matodan yirtib qo`lda tiqilgan matoni ikkiga buklab yelka tomoniga kundalangiga ikki yeng bilan bir parcha to`rtburchak xeshtek (ko`ltig`iga solinadigan) bir parcha mato tikib qo`yilavergan.

Erkaklarning an'anaviy yaktak ko`ylagi tizzagacha, ayollar va qizlarning to`pig`igacha uzunlikda tiqilgan. Gorizantal yirmochi yelkali ko`ylak Zarafshon, Qashqadaryo, Surxandaryo vodiylarida keng tarqalgan. Ayollar ko`ylagining yelkasida ham kashtalangan yoki bezatilgan va keng tasma tiqilgan. Ayollar ko`ylagining yelkasida butun bo`yiga gulli jiyak (tasma) tiqilgan Shaxrisabz, Qarshi, Surxandaryoda jiyak ipak ip bilan but shaklida tiqilgan. Eski oddiy bichimli ko`ylaklarni, 50-60 yoshli ayollar kiygan. Hozir ayollar sarpolari rang-barang bo`lib, ko`pchiligi yevropacha, ammo milliy ruhdagi keng tarqalgan bo`lib bunday sarponi qizlar, o`rta yoshli ayollar va keksalar xam kiyadilar.

O`zbek xalqining milliy ramzi sifatida saqlanib kelayotgan ustki kiyim-chopon (to`n) shu kungachakatta xurmatda kuyov chopon, dehqon chopon, avrav chopon kiyishgan. Nikoh marosimida kuyovga kelinning otasi eng noyob choponni kiydirib, boshiga do`ppini kiydirib belbog`ini bog`lab beling baquvvat bo`lsin deb yangi hayotga oq fotiha tilashgan.

1950-80 yillarda Qashqadaryo, Surxandaryo va Zarafshon vodiylarida yoshlar orasida bayram libosi sifatida ochiq rangli katta yo`l-yo`l beqasam to`n moda xisoblangan. Qishloq joylarda bunday chopon kuyov sarposiga qo`shilgan. 1930 – yillargacha o`zbeklarda ayollar paranji yopinishgan. Shaxrisabz va Samarqand viloyatlarida yarim ko`chmanchi o`zbek qabilalari yo`l-yo`l matodan tikilgan chopon (jelak) yopinishgan.

Uzun tor soxta yangi yopinchiq-xadoni Xorazm va Surxandaryo ayollari kelin bo`lganda va farzandlik bo`lguncha qaynota va qayn bo`yinlaridan qochib yurishib, shu yopinchiqni kiyishgan. Bu yopinchiq taxminan 50-70-yillargacha saqlanib qolgan. Bugungi kunda xam ayrim tuman va qishloqlarda qari kampirlar kiyishadi. Masalan Surxandaryo viloyati Denov tumani SINA qishlog`i, O`SHOR qishlog`i, Boysun tumani PASURXI qishlog`i, Sho`rchi tumanlarida saqlanib qolgan. Ayrim Tuman qishloqlarida hali xam to`ylarda milliy libos sifatida kiyishadi.

Qadim davrlarda bosh kiyimga qarab, o`zbeklarni etnik va lokal guruhlari farq qilgan. Erkaklar boshiga asosan turli xildagi do`ppi (to`ppi-taxyo) kiyganlar ayollar esa ko`pincha rang barang ro`mol yopinishgan Surxon ayollari “kulta”, “bosh” yoki “salla” o`ziga xos bosh kiyimlarni qo`ng`irot ayollari kiyishgan.

Xotir-qizlar ko`ylagi uch tipga bo`lingan, masalan qizlik davrida kiygan ko`ylaklarning yoqasi ochiqroq "kaftak" deyilgan, kelinlikda kiyiladigan ko`ylakni "bog`icha" ko`ylak deb yuritgan, qari momolar kiyadigan jiyakli ko`ylaklar xisoblangan. An'anaga ko`ra qizlar turmushga chiqqan kunning uchunchi kunida qizlik ko`ylaklarini ayollik ko`ylaklari bilan almashtirishgan. Mazkur ko`ylak ayollik qatoriga qo`shilganligini bildirgan. To`y tantanalarida kiyiladigan matolar asosan shoyi, atlas, ipakli qimmatbaxo matolardan tikilgan. Yana bir bayramlarda kiyiladigan bosh kiyim do`ppi asosan qizlar navro`z bayramida, kelinchaklar esa qirq kunlik chilla davrida, ota chaqirdi marosimlarida kiyishgan. Qo`ng`irot xotin-qizlari boshiga yopinib yuradigan aksariyat qizil yoki to`q qizil duxobadan tikilgan paranni nusxa yopinchiq qurtaqur va qurta quroq deb nomlanadi. U qizlarga kelin bo`lganda yopintiriladi va umrining oxirigacha saqlab qo`yiladi. Qizlar sochini bitta, ikkita yoki qirq kokil qilib o`rib yurishgan ammo kelinlar sochini o`rtasidan ochib ikkita qilib o`rib yurishgan, sochlarini esa bosh kiyim ostiga yashirib yurishgan. Xotin qizlar sochlariga turli xil taqinchoqlar (jamalak, taxtajamalak, soch popuk, po`pak) takishgan. Bu takinchoklar xotin-qizlarni yoshi, turmushga chikkan-chikmaganligini, farzandlari bor yukligini aniklashgan. Tuy tantanalarida kuprok kizil rang tanlangan. Yoshlar ko`ylak ranglarini kizil va sarik ranglarda kiyishgan.

An'anaviy kiyimlarga xos takinchok va bezaklar yaqin davrlargacha saklanib kelgan masalan kelinlarlar hozirgi zanjirlar urniga zebigardon, nozigardon, tumor, buyintumor takishgan. Uzuk turlaridan Afg`oncha uzuk, kuzsiz uzuk, mis uzuk, tilla uzuk, xoja uzuk takishgan.

Isirg`a turlaridan zirak, kuzlik zirak, oy baldok, kashkar baldok, shaldirok baldog`, anjir baldok takishgan. Bilakuzuk turlaridan ilonbosh bilakuzuk bodomcha bilakuzuk, sukma bilak uzuk, tugmali bilak uzuklar bo`lgan, Surxandaryo qishloqlarida kukrakka taqiladigan rangli mayda munchoklardan tizilgan bezaklari keng tarqalgan. Ayrim tumanlarda ipga tizilgan marjon shodasi tilla, mis, kumushdan yasalgan takinchoklar takishgan. O`zbek ayollari usma, xina, upa-elik surish, pardozlanish odati keng tarqalgan. O`rganilayotgan hudud xotir-qizlari, erkaklar libolari o`sha davr ijtimoiy-iqtisodiy sharoitiga moslashgan xolda kiyinganlar. Lekin xotin qizlar kiyimlari ham yoshlariga qarab bichilishi, tikilishi, rangi, mato turiga qarab farqlangan.

Erkaklar liboslari usha davr ijtimoiy-iqtisodiy sharoitiga moslashgan xolda kiyinganlar. Lekin xotin-qizlar kiyimlari ham yoshlariga qarab bichilishi, tikilishi, mato turiga qarab farqlangan. Erkaklar kiyimlari ko`proq boqz, yul-yul tik, tanka beqasam (savdogarlardan sotib olishgan) xoti-qizlarning kiyimlari ko`proq shoyi, zarbov, adras, chit, satin matolaridan tayyorlangan.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Iso Jabborovning "O`zbeklar; turmush tarzi va madaniyati.

2. "Boysun Baxori" milliy manaviyatimiz durdonasi (xalqaro ilmiy anjuman) ishtirokchisi Ruzieva M.A. makolasidan

3. S. Tursunov "Surxandaryo tarix kuzgusi" 2001 yil.

4. Gulomovna Z. M. Commodification of education in the form of shadow education // ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal. – 2022. – T. 12. – №. 1. – C. 200-206.

5. Умаржонова Г. М. Формирование познавательной активности студентов во внеаудиторной работе // Молодой ученый. – 2018. – №. 21. – С. 492-495.

6. Mukhtorovna U. G. Somatic Phraseologies with "Hand" – "QO 'L' Component, Expressing Diligence in German and Uzbek Languages // International Journal of Culture and Modernity. – 2022. – T. 14. – C. 68-71.

7. Umarjonova G. et al. On the issues of the study of the functional content of phraseological units with the components "hand" – "кўл" in the contemporary German and Uzbek languages // Scientific journal of the Fergana State University. – 2019. – T. 2. – №. 4. – C. 145-148.

8. Умаржонова Г. М. ФРАЗЕОЛОГИЗМЛАРДА "ҚЎЛ" СОМАТИЗМИ "МЕҲНАТ ВОСИТАСИ" СИФАТИДА // КУЛЬТУРОЛОГИЯ, ИСКУССТВОВЕДЕНИЕ И ФИЛОЛОГИЯ: СОВРЕМЕННЫЕ ВЗГЛЯДЫ И НАУЧНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ. – 2021. – С. 66-70.

9. Умаржонова Г. М., Абдиллоев Ш. О. НЕМИС ВА ЎЗБЕК ТИЛЛАРИДА “HAND”-“ҚЎЛ” КОМПОНЕНТЛИ СОМАТИК ФРАЗЕОЛОГИЗМЛАРНИНГ СТРУКТУР-ГРАММАТИК ТАҲЛИЛИ //BARQARORLIK VA YETAKCHI TADQIQOTLAR ONLAYN ILMIY JURNALI. – 2022. – Т. 2. – №. 10. – С. 226-231.
10. Alijonovna A. G. THE IMAGE OF THE NARRATOR IN ZWEIG'S NOVEL "STREET IN THE MOONLIGHT" //Confrencea. – 2022. – Т. 3. – №. 3. – С. 116-118.
11. Rustamova I., Asomiddinova G. THE ISSUE OF CREATING CHARACTER IN ARTISTIC CREATION //Oriental Journal of Social Sciences. – 2022. – Т. 2. – №. 03. – С. 133-139.
12. Alijonovna A. G. INTERPRETATION OF THE IMAGE OF WOMEN IN S. ZWEIG'S SHORT STORIES "THE LETTER OF AN UNKNOWN WOMAN" AND "24 HOURS OF A WOMAN'S LIFE" //American Journal of Interdisciplinary Research and Development. – 2022. – Т. 3. – С. 39-46.
13. Alijonovna A. G. DISTINCTIVE FEATURES OF STORIES BY STEFAN ZWEIG //American Journal of Interdisciplinary Research and Development. – 2022. – Т. 2. – С. 88-94.
14. Zufarjonovna J. G. USING WEB-QUEST TECHNOLOGY IN ENGLISH LESSONS AS FOREIGN LANGUAGE //INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL SCIENCE & INTERDISCIPLINARY RESEARCH ISSN: 2277-3630 Impact factor: 7.429. – 2022. – Т. 11. – С. 161-164.
15. Zufarjonovna J. G. BENEFITS OF USING WEB-QUEST TECHNOLOGY IN ENGLISH LESSONS AS FOREIGN LANGUAGE //INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL SCIENCE & INTERDISCIPLINARY RESEARCH ISSN: 2277-3630 Impact factor: 7.429. – 2022. – Т. 11. – С. 158-160.